

چاپ ششم

انسان خردمند

تاریخ مختصر بشر

SAPTEENS

یووال نوح هراری

مترجم: نیک گرگین

ویراستاران: محمدرضا جعفری - زهرا عالی

گاه‌شمار تاریخ

۱۳/۵ میلیارد سال پیش	پدید آمدن ماده و انرژی. شکل گرفتن فیزیک. به وجود آمدن اتم‌ها و مولکول‌ها. پدیدار شدن شیمی.
۴/۵ میلیارد سال پیش	شکل‌گیری کره زمین.
۳/۸ میلیارد سال پیش	پیدایی موجودات زنده. آغاز زیست‌شناسی.
۶ میلیون سال پیش	آخرین نیای مشترک انسان و شامپانزه.
۲/۵ میلیون سال پیش	تکامل انسان در آفریقا. اولین ابزارهای سنگی.
۲ میلیون سال پیش	انسان از آفریقا به اوراسیا می‌رود. تکامل گونه‌های مختلف انسانی.
۵۰۰ هزار سال پیش	نئاندرتال‌ها در اروپا و خاورمیانه تکامل می‌یابند.
۳۰۰ هزار سال پیش	استفاده روزمره از آتش.
۲۰۰ هزار سال پیش	انسان خردمند در شرق آفریقا تکامل می‌یابد.

انقلاب شناختی. ظهور زبان بیان تخیلات، آغاز تاریخ. انسان خردمند از آفریقا بیرون می‌آید و روی زمین پراکنده می‌شود.

۷۰ هزار سال پیش

انسان خردمند در استرالیا مستقر می‌شود. انقراض جانداران عظیم‌الجثه استرالیا.

۴۵ هزار سال پیش

انقراض نشاندرتال‌ها.

۳۰ هزار سال پیش

انسان خردمند در آمریکا مستقر می‌شود. انقراض جانداران عظیم‌الجثه آمریکا.

۱۶ هزار سال پیش

انقراض فلورسی‌نیسیس. انسان خردمند تنها گونه باقی‌مانده انسانی است.

۱۳ هزار سال پیش

انقلاب کشاورزی. اهلی کردن گیاهان و حیوانات. سکونت‌های دائم.

۱۲ هزار سال پیش

اولین پادشاهی‌ها، خط و پول. ادیان چندخدایی.

۵ هزار سال پیش

اولین امپراتوری - امپراتوری اکد به رهبری سارگون.

۴,۲۵۰ سال پیش

ابداع سکه - پول همگانی.

۲,۵۰۰ سال پیش

امپراتوری پارس - نظم سیاسی همگانی «به نفع تمام انسان‌ها».

بودیسم در هند - حقیقت فراگیر «رهائیدن تمام موجودات از رنج».

۲,۰۰۰ سال پیش

امپراتوری هان در چین. امپراتوری روم در مدیترانه. مسیحیت.

اسلام.

۱,۴۰۰ سال پیش

انقلاب علمی. انسان نادانی خود را می‌پذیرد و کسب بی‌سابقه قدرت را شروع می‌کند. اروپاییان آمریکا را فتح می‌کنند و اقیانوس‌ها را درمی‌نوردند. همه سیاره زمین عرصه تاریخی واحدی می‌شود. ظهور سرمایه‌داری.

۵۰۰ سال پیش

انقلاب صنعتی. دولت و بازار جایگزین خانواده و اجتماعات محلی می‌شود. انقراض گسترده گیاهان و حیوانات.

۲۰۰ سال پیش

انسان از سیاره زمین پا بیرون می‌نهد. سلاح‌های هسته‌ای بقای نوع بشر را تهدید می‌کند. در شکل‌گیری موجودات زنده، طراحی هوشمند (intelligent design) روز به روز بیشتر جای انتخاب طبیعی (natural selection) را می‌گیرد.

اکنون

آیا طراحی هوشمند به اصل اساسی حیات بدل می‌شود؟ آبرانسان جایگزین انسان خردمند می‌شود؟

آینده

موجود بی اهمیت

حدود ۱۳/۵ میلیارد سال پیش ماده و انرژی و زمان و فضا از طریق مهبانگ یا انفجار بزرگ (Big Bang) به وجود آمد. «فیزیک» حکایت این عناصر بنیادین جهان ماست. کمابیش ۳۰۰ هزار سال پس از ظهور ماده و انرژی، ساختارهای پیچیده‌ای از ترکیب این دو به وجود آمد که اتم نام گرفت، و سپس ترکیب اتم‌ها به شکل‌گیری مولکول انجامید. حکایت اتم‌ها و مولکول‌ها و فعل و انفعالاتشان شیمی نامیده شد.

نزدیک به ۳ میلیارد و ۸۰۰ میلیون سال قبل، در سیاره‌ای به نام زمین، مولکول‌های معینی با هم تلفیق شدند و ترکیبات عظیم و پیچیده‌ای را به وجود آوردند که موجودات زنده (organisms) نام گرفتند. سرگذشت موجودات زنده زیست‌شناسی خوانده شد.

در حدود ۷۰ هزار سال قبل، موجوداتی از گونه «انسان خردمند» (Homo sapiens) دست به کار ایجاد ساختارهای بسیار پیچیده‌تری شدند که فرهنگ نامیده شد. تحولاتی که متعاقباً در این فرهنگ‌های بشری رخ داد تاریخ نام گرفت.

مسیر تاریخ را سه انقلاب مهم تعیین کردند: انقلاب شناختی (cognitive revolution) در حدود ۷۰ هزار سال پیش موتور تاریخ را روشن

کرد. انقلاب کشاورزی (agricultural revolution) در حدود ۱۲ هزار سال قبل به این روند سرعت داد. انقلاب علمی (scientific revolution)، که همین ۵۰۰ سال پیش شروع شد، می‌تواند نقطه پایان تاریخ و آغازگر چیزی کاملاً متفاوت باشد. موضوع این کتاب داستان تأثیر این سه انقلاب بر انسان و بر موجودات دیگری است که در کنار او زندگی می‌کنند.

انسان مدت‌ها پیش از تاریخ وجود داشته است. موجوداتی که شباهت زیادی به انسان نوین داشتند ابتدا حدود ۲/۵ میلیون سال پیش پا به عرصه حیات گذاشتند. اما، تا نسل‌ها بعد، با هزارها موجود دیگری که در کنارشان روی زمین می‌زیستند تفاوتی نداشتند. اگر می‌توانستیم ۲ میلیون سال پیش گشت‌وگذاری در شرق آفریقا داشته باشیم، ممکن بود به تصویرهای آشنایی از انسان‌ها برخورد کنیم: مادران نگران در حال نوازش نوزادانشان؛ کودکان شاد و خندان در حال بازی در گل‌ولای؛ جوانان یاغی که علیه استبداد اجتماعی می‌شوریدند؛ سالمندان خمسته و بی‌جانی که فقط می‌خواستند به حال خودشان باشند؛ مردان تنومند و زورگویی که سینه ستر می‌کردند تا از زیبارویان محله دلربایی کنند و مادر سالاران پیر و دانایی که سرد و گرم زندگی را چشیده بودند. این انسان‌های اولیه عشق می‌ورزیدند، بازی می‌کردند، طرح مراوده و دوستی می‌ریختند، و برای قدرت و مقام می‌جنگیدند؛ درست مثل شامپانزه‌ها و میمون‌ها و فیل‌ها. انسان در آن زمان موجود خارق‌العاده‌ای نبود. هیچ‌کس هم حتی ذره‌ای فکرش را نمی‌کرد که اخلاقیات در آینده کره ماه را فتح کنند، اتم را بشکافند، رمز ژنتیکی را بگشایند و کتاب تاریخ را بنویسند. مهم‌ترین چیزی که لازم است درباره انسان اولیه بدانیم این است که او موجود ناچیزی بود که تأثیرش بر محیط بیش از گوریل‌ها و کرم‌های شب‌تاب یا عروس‌های دریایی نبود.

زیست‌شناسان موجودات زنده را به چند «گونه» (species) تقسیم می‌کنند. حیواناتی که تمایل داشته باشند با هم جفت‌گیری کنند و بتوانند

فرزندانی زایا متولد کنند متعلق به یک گونه‌اند. اسب‌ها و الاغ‌ها اجداد و ویژگی‌های جسمی مشترک بسیاری دارند، اما تمایل چندانی به جفت‌گیری با هم ندارند. این دو گونه می‌توانند با هم جفت‌گیری کنند، اما فرزندان که قاطر است نازا خواهد بود. بنابراین جهش ژنتیکی (mutation) نمی‌تواند در دی‌ان‌ای الاغ و اسب رخ دهد. در نتیجه، از این دو حیوان به‌عنوان دو گونه متفاوت یاد می‌کنند که هر کدام مسیر تکاملی جداگانه‌ای را طی می‌کند. در مقابل، سگ بول‌هاگ و سگ اسپانیول که ممکن است از نظر ظاهری خیلی متفاوت باشند متعلق به یک گونه واحدند و مجموعه دی‌ان‌ای مشترکی دارند. این دو سگ می‌توانند به‌خوبی جفت‌گیری کنند و توله‌های آنها هم می‌توانند با هم رشد کنند، جفت‌گیری کنند و توله‌های بیشتری به وجود آورند.

گونه‌هایی که اجداد مشترک دارند تحت عنوان جنس (genus) طبقه‌بندی می‌شوند. شیر و ببر و پلنگ و جگوار گونه‌های متفاوتی هستند که به جنس پنترا (Panthera) تعلق دارند. زیست‌شناسان به موجودات زنده یک نام لاتین دوبخشی می‌دهند که جنس و گونه آنها را مشخص می‌کند. مثلاً شیر «پنترا لئو» (Panthera leo) نام گرفته است، یعنی گونه لئو از جنس پنترا. احتمالاً همه کسانی که این کتاب را می‌خوانند «انسان خردمند» هستند. گونه خردمند (sapiens) از جنس انسان (Homo).

هر جنس به نوبه خود به خانواده‌های گوناگون طبقه‌بندی می‌شود، مثل گربه‌سانان (شیر، یوزپلنگ، گربه خانگی)، سگ‌سانان (گرگ، روباه، شغال) و قیل‌سانان (فیل، ماموت، ماستودون). تبار همه اعضای یک خانواده به اسلاف مادری یا پدری برمی‌گردد. همه گربه‌سانان، از گربه کوچک خانگی گرفته تا وحشی‌ترین شیرها، یک نیای مشترک دارند که حدود ۲۵ میلیون سال قبل می‌زیست.

انسان خردمند نیز متعلق به یک خانواده است. این واقعیت پیش‌پاافتاده در گذشته یکی از پنهانی‌ترین اسرار تاریخ شده بود. انسان خردمند تا مدت‌ها

توجیه می‌داد خود را موجودی جدا از دیگر جانداران، بدون خواهر و برادر، و مهم‌تر از همه، بدون پدر و مادر فرض کند. اما چنین نیست. ما، بخوایم یا نخواستیم، متعلق به خانواده بزرگ و شلوغ میمون‌ها هستیم. نزدیک‌ترین خویشاوندان ما شامپانزه‌ها، گوریل‌ها و اورانگ‌اوتان‌ها هستند. شامپانزه‌ها به ما نزدیک‌ترند. همین ۶ میلیون سال پیش میمونی دو دختر زایید که یکی از آنها مادر بزرگ شامپانزه‌ها شد و دیگری مادر بزرگ ما.

اسرارِ مگو!

انسان خردمند یک رازِ آزاردهنده‌تر را هم پنهان نگه داشت. ما نه تنها خویشاوندان بدوی بسیاری داشتیم بلکه روزگاری صاحب خواهر و برادرهای زیادی هم بوده‌ایم. ما به این فکر عادت کرده‌ایم که تنها موجودات بشری هستیم، زیرا گونه ما در طی ۱۰ هزار سال اخیر به‌واقع تنها گونه بشری روی زمین بوده است. اما مفهوم واقعی واژه بشر «جانداری از جنس انسان» است و در گذشته گونه‌های متعدد دیگری از این جنس، علاوه بر انسان خردمند، وجود داشته است. به علاوه، همان‌طور که در فصل آخر کتاب خواهد آمد، این امکان وجود دارد که در آینده‌ای نه‌چندان دور با موجوداتی بشری سر و کار داشته باشیم که «خردمند» نیستند برای وضوح بیشتر مطلب، اغلب از واژه «انسان خردمند» برای اشاره به اعضای این گونه خاص از انسان استفاده خواهیم کرد، حال آن‌که واژه بشر/انسان به تمام اعضای موجود جنس انسان اختصاص دارد.

انسان در آغاز، حدود ۲/۵ میلیون سال پیش، در شرق آفریقا از یک نوع میمون قدیمی‌تر به نام اوسترالوپیتکوس (*Australopithecus*)، به معنی میمون جنوبی، به وجود آمد. نزدیک به ۲ میلیون سال قبل، گروهی از این انسان‌های اولیه زادگاه خود را ترک کردند و پهنه‌های وسیعی از آفریقای شمالی و اروپا و آسیا را زیر پا گذاشتند و در آنجا ساکن شدند. زندگی و بقا

صد هزار سال پیش، دست‌کم شش گونهٔ انسانی در زمین زندگی می‌کردند. امروز تنها یکی به‌جا مانده است:

ما،

انسان‌های خردمند

چه‌طور گونهٔ ما در نبرد برای سلطه بر دیگران پیروز شد؟ چرا نیاکان شکارگر - خوراک‌جوی ما اقدام به ساختن شهرها و برپایی پادشاهی‌ها کردند؟ چگونه به خدایان و ملت‌ها و حقوق بشر ایمان آوردیم، به پول و کتاب‌ها و قوانین اعتماد کردیم، و خود را بردهٔ بوروکراسی و مصرف‌گرایی و حرص و آز برای خوشبختی ساختیم؟ دنیای ما در هزارهٔ آینده چه شکلی به خود خواهد گرفت؟

انسان خردمند به‌گونه‌ای جسورانه و همه‌جانبه و بحث‌انگیز هر آنچه را تا کنون گمان می‌کردیم در مورد انسان می‌دانیم به چالش می‌کشد: افکارمان، رفتارمان، اعمال‌مان، اقتدارمان... و آینده‌مان را.

ISBN 978-600-8547-03-7